

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 listopada 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jacek Nowicki
Sędziowie:	SA Hanna Małaniuk /spr./ SA Waldemar Kryślak
Protokolant:	st.sekr.sąd. Sylwia Stefańska

po rozpoznaniu w dniu 23 listopada 2012 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **M. N. (1) oraz małoletnich S. i G. rodzeństwa (...) reprezentowanych przez matkę M. N. (1)**

przeciwko **(...) Spółce Akcyjnej**

w W.

o zapłatę

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 13 czerwca 2012 r., sygn. akt XII C 1762/11

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 3 w ten sposób, że:

- a) **zasądza od pozwanego na rzecz powódki S. N. odsetki ustawowe od zasądzonego w punkcie 1 wyroku świadczenia za czas od 21 maja 2008 roku do dnia 12 czerwca 2012 roku oraz kwotę 5.000 zł (pięć tysięcy) z ustawowymi odsetkami od dnia 25 października 2011 roku;**
- b) **zasądza od pozwanego na rzecz powoda G. N. odsetki ustawowe od zasądzonej w punkcie 2 wyroku kwoty 15.000 zł za czas od 21 maja 2008 roku do dnia 12 czerwca 2012 roku oraz od kwoty 20.000 zł za czas od dnia 25 października 2011 roku do 12 czerwca 2012 roku;**
- c) **zasądza od pozwanego na rzecz powódki M. N. (1) kwotę 5.000 zł (pięć tysięcy) z ustawowymi odsetkami od 25 października 2011 roku;**

II. oddala apelację powodów w pozostałej części, a pozwanego w całości;

III. zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 1750 zł tytułem zwrotu kosztów

procesu w postępowaniu apelacyjnym.

/-/ W. Kryślak /-/ J. Nowicki /-/ H. Małaniuk

UZASADNIENIE

Pozwem wniesionym dnia 15 września 2011 roku M. N. (1), małoletnia S. N. oraz małoletni G. N. zastępowani przez matkę M. N. (1), wszyscy reprezentowani przez profesjonalnego pełnomocnika, domagali się zasądzenia od (...) S.A. w W. następujących kwot:

- po 20.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 21 sierpnia 2007 r. do dnia zapłaty na rzecz każdego z powodów z tytułu odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powodów,

- po 20.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 21 sierpnia 2007 r. do dnia zapłaty na rzecz każdego z powodów z tytułu zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych powodów.

Łącznie powodowie domagali się kwoty 120.000 zł tytułem odszkodowania i zadośćuczynienia za szkodę, jaką ponieśli w wyniku śmierci M. N. (2) (ojca i męża powodów), będącej następstwem wypadku komunikacyjnego.

Powodowie domagali się także zasądzenia od pozwanego zwrotu kosztów postępowania.

W odpowiedzi na pozew pozwany domagał się oddalenia powództwa oraz zasądzenia od powodów na rzecz pozwanego zwrotu kosztów procesu, w tym zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Wyrokiem z 13 czerwca 2012 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu zasądził od pozwanego na rzecz S. N. kwotę 5 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 13 czerwca 2012 r. do dnia zapłaty (pkt 1), od pozwanego na rzecz G. N. kwotę 35 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 13 czerwca 2012 r. do dnia zapłaty (pkt 2), w pozostałym zakresie oddalił powództwo (pkt 3) oraz orzekł o kosztach postępowania.

Podstawą orzeczenia były następujące ustalenia faktyczne.

W dniu 23 marca 2007 roku w miejscowości R., gmina O., M. B. kierując samochodem F. (...) nr rej. (...), podczas wjeżdżania z drogi podporządkowanej nie udzielił pierwszeństwa przejazdu kierującemu samochodem marki V. (...) nr rej. (...) doprowadzając do zderzenia obu samochodów, którego następstwem było zderzenie samochodu V. (...) z nadjeżdżającym z przeciwnego kierunku samochodem marki M. (...) kierowanym przez K. D.. W wyniku powyższego wypadku u M. N. (2) powstały wielonarządowe obrażenia ciała, które doprowadziły do jego zgonu na miejscu wypadku. Sprawca wypadku M. B. posiadał ubezpieczenie OC zawarte z (...) S.A., potwierdzone polisą nr (...). Sprawca wypadku został skazany prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w Obornikach. W toku śledztwa prowadzonego w sprawie wypadku biegły z zakresu techniki samochodowej i rekonstrukcji wypadków drogowych stwierdził, że przyczyny wypadku leżą w sprzecznym z przepisami zachowaniu się kierującymi pojazdami V. (...). Kierujący V. (...) M. N. (2) nie zachował szczególnej ostrożności przy zbliżaniu się do przejścia dla pieszych i skrzyżowania, jadąc z prędkością większą od dopuszczalnej, nie mniej niż 78 km/h. Miał on, zgodnie z ustaleniami biegłego, pełne możliwości uniknięcia zderzenia F. (...) już przy prędkości 74 km/h.

Zmarły w wypadku M. N. (2) był żonaty z powódką M. N. (1). Małżonkowie mieli dwoje małych dzieci - czteroletniego syna G. oraz dwuletnią córkę S.. M. N. (2) posiadał wykształcenie zawodowe, był jedynym żywicielem rodziny, zaś jego żona poświęcała się wychowaniu dzieci. W chwili wypadku M. N. (2) miał 29 lat, był zatrudniony w firmie (...) w O. z wynagrodzeniem zasadniczym w wysokości około 1.600 zł netto miesięcznie. Zmarły posiadał prawo jazdy kategorii C, Cl i na ciągniki siodłowe typu TIR. Posiadał także uprawnienia do obsługi wózków widłowych, piły do betonu oraz konserwatora sprzętu. Małżonkowie kupili mieszkanie w R., które zmarły wyremontował. Poza dochodami z tytułu stałego zatrudnienia, M. N. (2) podejmował także prace dodatkowe. Rodzina była samodzielną finansowo. W czasie,

gdy nastąpił wypadek M. N. (2) planował wyjazd do pracy do Niemiec, gdzie jego przewidywane zarobki miały wynosić około 4.000 zł netto miesięcznie. Po jego śmierci status materialny rodziny obniżył się. Powódka zmuszona była pożyczać pieniądze od rodziny.

Powódka nie pracuje i nie jest zarejestrowana jako bezrobotna, posiada wykształcenie średnie, studiuje zaocznie administrację. Obecnie rodzina utrzymuje się z renty rodzinnej wypłacanej przez Zakład (...) w wysokości 731,54 zł miesięcznie, a także z zasiłku rodzinnego z Gminnego Ośrodka Pomocy (...) w R. w kwocie 182 zł miesięcznie, dodatku na kształcenie i rehabilitację dziecka niepełnosprawnego w wysokości 80 zł miesięcznie, a także zasiłku pielęgnacyjnego w kwocie 153 zł miesięcznie. Ponadto pozwany (...) S.A. przyznał dzieciom rentę po 250 zł miesięcznie (łącznie 500 zł).

M. N. (2) był dobrym ojcem, dzieci często go wspominają. Córka S. pamięta ojca przede wszystkim ze zdjęć, zaś G. był bardzo związany z ojcem i mocno przeżył jego śmierć.

Małoletni G. N. ma dziewięć lat (ur. (...)), uczęszcza do III klasy szkoły podstawowej. Chłopiec znajduje się pod opieką psychologiczną, wymaga aby poświęcać mu czas, pomagać w odrabianiu lekcji. Rozwój funkcji umysłowych jest u niego niższy niż przeciętny, ma on znaczne trudności z koncentracją uwagi, a także wykazuje trudności z integracją w grupie rówieśniczej. G. N. przejawia zachowania agresywne. Podczas jazdy samochodem G. denerwuje się i krzyczy, że „pan zabił mu tatę” i aby, „kogoś przejechać”. Chłopiec uczęszcza do poradni psychologicznej i korzysta także z pomocy logopedy. Psycholog wiąże zachowania agresywne chłopca ze śmiercią ojca. G. na stałe zażywa leki, które zapobiegają zmianom w jego zachowaniu o charakterze napadowym. Stwierdzono u niego pewne mikrouszkodzenia w tkankach mózgowych.

Małoletnia S. N. , ma 7 lat, choruje na astmę.

Zarówno powódka, jak i dzieci bardzo przeżyły śmierć męża i ojca. Pielęgnują pamięć o nim oraz utrzymują nadal kontakt z jego rodzicami. Powódka związana jest z innym mężczyzną, od stycznia 2011 r. pozostaje z nim w związku małżeńskim.

Pismem z dnia 21 lipca 2007 r. powodowie dokonali zgłoszenia roszczenia pozwanemu (...) S.A., domagając się przyznania na ich rzecz odpowiednio kwot: 250.000 zł, 200.000 zł oraz 200.000 zł. Decyzją z dnia 21 maja 2008r. pozwany, uznając, że poszkodowany przyczynił się w 50% do powstania szkody przyznał odszkodowanie z tytułu pogorszenia się sytuacji życiowej na rzecz M. N. (1) w kwocie 20.000 zł, na rzecz małoletniej S. N. w kwocie 25.000 zł oraz na rzecz małoletniego G. N. w kwocie 25.000 zł.

W sprawie z powództwa M. N. (1) oraz małoletnich S. i G. N. przeciwko (...) S.A. toczącej się przed Sądem Rejonowym Poznań - Grunwald i Jeżyce w Poznaniu Wydział I Cywilny pod sygnaturą akt I C 536/10 powodowie domagali się renty. Strony zawarły w tej sprawie w dniu 19 stycznia 2011 r. ugodę, na mocy której pozwany zobowiązał się płacić powodom G. N. i S. N. rentę miesięczną w związku z wypadkiem ich ojca M. N. (2) w wysokości po 250 zł miesięcznie na rzecz każdego z powodów, przy uwzględnieniu 50% przyczynienia się poszkodowanego do szkody. Renty te mają być wypłacane małoletnim do ukończenia 25 roku życia lub zakończenia nauki.

Nadto pozwany zobowiązał się do wypłaty renty na rzecz powódki M. N. (1) w wysokości po 250 zł miesięcznie, także przy uwzględnieniu stopnia przyczynienia się poszkodowanego do szkody.

Sąd Okręgowy dał wiarę zeznaniom świadków i dokumentom sprawy. W szczególności Sąd przeprowadził dowód z treści protokołu rozprawy z dnia 19 stycznia 2011 r. w sprawie Sądu Rejonowego Poznań - Grunwald i Jeżyce w Poznaniu Wydział I Cywilny o sygn. akt I C 536/10, zawierającego treść ugody zawartej przez strony, co do wysokości renty z tytułu pogorszenia się sytuacji życiowej powodów, a także dowód z opinii biegłych wydanej w sprawie karnej Sądu Rejonowego w Obornikach II Wydział Karny II K 354/07 na okoliczność, ustalenia prędkości z jaką jechał w chwili wypadku M. N. (2) i przyczynienia się przez niego do skutków tego wypadku.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy zważył, iż powództwo okazało się zasadne w części. Sąd ten przytoczył podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego, jako ubezpieczyciela, a następnie wskazał, iż sporną była wysokość należnego powodowi odszkodowania. Pozwany wskazał, iż dotychczas wypłacona powodowi kwota 70.000 tytułem odszkodowania jest odpowiednia (przyznana 140.000 zł, przy przyjęciu przyczynienia się zmarłego w połowie).

Podstawą roszczeń powodów w zakresie odszkodowania był przepis art. 446 § 3 k.c. w zw. z art. 446 § 1 k.c.

Zgodnie z art. 446 § 3 k.c., sąd może przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego stosowne odszkodowanie, jeżeli w skutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej. W pierwszej kolejności Sąd badał, czy i w jakim stopniu zmieniła się sytuacja życiowa każdego z powodów. Ugruntowany jest obecnie w orzecznictwie pogląd, że użyty w art. 446 § 3 k.c. zwrot „znaczne pogorszenie sytuacji życiowej” należy odczytywać nie tylko w materialnym aspekcie zmienionej sytuacji bliskiego członka rodziny zmarłego, ale w szerszym kontekście, uwzględniającym przesłanki pozaekonomiczne określające tę sytuację (tak: Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2010r. w sprawie I PK 88/10, LEX 1113001). Pogorszenie sytuacji życiowej ma miejsce nie tylko wtedy, gdy szkody spowodowane śmiercią bliskiej osoby mają charakter materialny, ale również wtedy, gdy wykraczają one poza ramy art. 446 § 3 k.c., jak i wówczas, gdy szkody te wprawdzie charakteru materialnego nie mają, ale polegają na obiektywnym pogorszeniu pozycji życiowej danej osoby. Rekompensacie podlegają, zatem również szkody pieniężnie niewymierne.

W niniejszej sprawie Sąd Okręgowy badał zatem, czy sytuacja każdego z powodów uległa pogorszeniu na skutek śmierci M. N. (2) (męża i ojca). W pierwszej kolejności przeanalizował sytuację materialną rodziny.

Sąd Okręgowy doszedł do wniosku, iż argumenty powódki dotyczące wysokości zarobków jej zmarłego męża są niewystarczające. Analizując materiał sprawy doszedł do wniosku, iż powódka M. N. (1) nie wykazała, by śmierć męża spowodowała pogorszenie się jej sytuacji materialnej. Odnośnie jej małoletniego syna G. Sąd Okręgowy, doszedł do przekonania, iż śmierć ojca doprowadziła do pogorszenia jego sytuacji życiowej, a odszkodowanie z tego tytułu powinno wynosić 15 000 zł. Co do S. N. Sąd Okręgowy uznał, iż należne jej odszkodowanie z tytułu roszczenia określonego w art. 446 § 3 wynosi 5000 zł. Sąd Okręgowy orzekając brał pod uwagę 50% zakres przyczynienia się poszkodowanego do powstania szkody i o takiż procent obniżał odszkodowanie. Sąd zaliczył także na poczet odszkodowania kwoty wypłacone w postępowaniu likwidacyjnym.

Rozpoznając sprawę, Sąd Okręgowy uwzględnił ustaloną w toku sprawy karnej okoliczność przyczynienia się poszkodowanego M. N. (2) do powstania szkody. Stopień przyczynienia się poszkodowanego do szkody został ustalony przez strony w ugodzie zawartej przez strony przed Sądem Rejonowym Poznań - Grunwald i Jeżyce w Poznaniu Wydział I Cywilny w sprawie IC536/10 z dnia 19 stycznia 2011 r.

Na podstawie ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy za uzasadniony uznał pogląd, że małoletni G. N. doznał uszczerbku na zdrowiu w sferze psychicznej i emocjonalnej. Stał się on agresywny, zamknięty w sobie. Ma problemy z nauką. Ma trudności z zaadaptowaniem się w grupie szkolnej. Doznał mikrouszkodzenia mózgu. Te objawy opiekujący się nim specjaliści z zakresu psychologii wiążą z traumatycznym dla chłopca wypadkiem i śmiercią ojca. Zdrowie należy niewątpliwie do chronionych dóbr osobistych i jest wymienione wprost w art. 23 kc. Zgodnie z art. 448 kc w razie naruszenia dobra osobistego można przyznać odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia. W uznaniu Sądu kwota odpowiednią z tego tytułu będzie 40.000 zł, dlatego na podstawie tego przepisu zasądzone na jego rzecz 20.000 zł (po uwzględnieniu czynienia się zmarłego do wypadku). Kwota ta uwzględnia sytuację majątkową chłopca, jego wiek oraz przede wszystkim skutki zdrowotne, które wprawdzie nie są zbyt rozległe, ale wyraźnie zauważalne w jego zachowaniu. Właśnie te zachowania, agresja i problemy w szkole uzasadniają przyjęcie zadośćuczynienia na tym poziomie.

Zasądzając na rzecz powodów odsetki od zasądzonych tytułem odszkodowania kwot, Sąd Okręgowy miał na względzie art. 481 k.c. Sąd ustalił obowiązek zapłaty odsetek na rzecz powoda od daty wyrokowania, jako daty ustalenia odszkodowania. Datą wymagalności odsetek roszczenia jest, zatem dzień 13 czerwca 2012r. Zasądzenie od pozwanego odsetek za okres wcześniejszy powodowałoby, bowiem podwójną, nieusprawiedliwioną waloryzację świadczeń

powodów. W związku z tym żądanie powodów zasądzenia odsetek za okres poprzedzający datę wyrokowania podlegało oddaleniu.

Ostatecznie Sąd Okręgowy zasądził od pozwanego na rzecz powoda G. N. kwotę 35.000 zł jako odszkodowanie za pogorszenie się jego sytuacji życiowej po śmierci ojca i zadośćuczynienie za utratę zdrowia oraz na rzecz powódki S. N. kwotę 5.000 zł odszkodowania w oparciu o przepis art. 446 § 3 k.p.c. W pozostałym zakresie Sąd powództwo oddalił.

W ocenie Sądu Okręgowego nie zasługiwało na uwzględnienie roszczenie powodów o zasądzenie na ich rzecz zadośćuczynienia za naruszenie ich dóbr osobistych związanych z prawem do posiadania rodziny. Wypadek, którego skutkiem była śmierć M. N. (2) miał miejsce w dniu 23 marca 2007 r. Przepis art. 446 § 4 k.c., stanowiący podstawę zasądzenia zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę członkom rodziny zmarłego obowiązuje od dnia 3 sierpnia 2008r. (dodany przez art. 1 ust. 3 ustawy z dnia 30 maja 2008r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw /Dz.U.2008.116.731/). Zatem, stan prawny w dniu zaistnienia szkody nie przewidywał zasądzenia zadośćuczynienia za krzywdę spowodowaną śmiercią bliskiej osoby. W szczególności, brak jest, w przekonaniu Sądu, podstaw do tego, aby uwzględnić argumenty strony powodowej, że możliwe jest zastosowanie unormowań dotyczących ochrony dóbr osobistych, w tym wypadku prawa do życia w pełnej rodzinie. O kosztach Sąd Okręgowy orzekł na zasadzie art. 100 k.p.c.

Apelacjami zaskarżyły powyższe orzeczenie obie strony.

Pozwany zaskarżył powyższy wyrok w części ponad kwotę 20 000 zł zasądzoną tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej zarzucając wyrokowi :

- naruszenie prawa materialnego - przez jego błędne zastosowanie i wykładnię w szczególności art. 448 w zw. z art. 23 kodeksu cywilnego przez przyznanie mał. powodowi G. N., zadośćuczynienia w kwocie 20 000 zł za krzywdę w związku ze śmiercią najbliższego członka rodziny - ojca, przy założeniu, że zdrowie uznane jest za dobro osobiste które naruszone zostało przez sprawcę wypadku drogowego.

Wskazując na powyższe powód wniósł o:

- zmianę zaskarżonego wyroku w części w pkt 2 poprzez zasądzenie kwoty 15 000 zł zamiast kwoty 35 000 zł i oddalenie powództwa oraz o zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego kosztów procesu w tym kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje.

Strona powodowa zaskarżyła wyrok w części dotyczącej oddalenia powództwa

- odnośnie powódki M. N. (1) - co do kwoty 20 000 zł; odnośnie powódki S. N. - co do kwoty 20 000 zł (ponad zasądzoną kwotę 5 000 zł), oraz co kwoty 5 000 zł w przypadku G. N. (ponad zasądzone 35 000 zł) ; nadto zakwestionowano wyrok co do sposobu zakreślenia początku biegu odsetek ustawowych.

Wyrokowi zarzucono:

- naruszenie prawa materialnego, w szczególności przepisów art. 448 k.c. w zw. z art. 23 k.c. i 24 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i uznanie, że w niniejszej sprawie przepisy te nie mogą mieć zastosowania, gdyż stan prawny w dniu zaistnienia szkody (tj. 23 marca 2007 r.) nie przewidywał możliwości skorzystania przez najbliższych zmarłego w wypadku komunikacyjnym, z unormowań dotyczących ochrony dóbr osobistych w celu dochodzenia zadośćuczynienia za naruszenie prawa do życia w (pełnej) rodzinie;

- naruszenie prawa materialnego tj. 14 ust. 1 Ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych z dnia 22 maja 2003 r. (Dz. U. Nr 124, poz. 1152) poprzez zasądzenie odsetek ustawowych od przyznanego odszkodowania jedynie od dnia wyrokowania.

Wskazując na powyższe podstawy apelacji wniesiono o zmianę zaskarżonego orzeczenia i

- zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki M. N. (1) kwoty 20 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 21 sierpnia 2007 r. do dnia zapłaty;

- zasądzenie od pozwanego na rzecz małoletniej powódki S. N. kwoty 25 000 zł (wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 21 sierpnia 2007 r. do dnia zapłaty), w miejsce zasądzonej zaskarżonej wyrokiem kwoty 5 000 zł (wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 13 czerwca 2012 r.);

- zasądzenie od pozwanego na rzecz małoletniego powoda G. N. kwoty 40 000 zł (wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 21 sierpnia 2007 r. do dnia zapłaty), w miejsce zasądzonej zaskarżonym wyrokiem kwoty 35 000 zł (wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 13 czerwca 2012 r.).

- zasądzenie od pozwanego na rzecz strony powodowej zwrotu kosztów postępowania za II instancję, w tym kosztów zastępstwa procesowego, wg norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Stan faktyczny sprawy ustalony przez Sąd Okręgowy nie był co do zasady kwestionowany przez strony.

Strona powodowa podnosiła jedynie, iż stopień przyczynienia się zmarłego w wypadku M. N. (2) winien być mniejszy niż 50%. Sam fakt przyczynienia się zmarłego Sąd Okręgowy ustalił na podstawie opinii biegłego sporządzonej w sprawie karnej, natomiast wysokości procentową w oparciu o ugodę zawartą pomiędzy stronami przed Sądem Rejonowym. Zauważyć należy, że choć strona powodowa kwestionowała, co do zasady i co do wysokości stopień przyczynienia się poszkodowanego do wypadku już w pozwie, to jednak w toku procesu nie wniosowała o przeprowadzenie dowodów na okoliczność przebiegu tego zdarzenia. Nie można czynić Sądowi Okręgowemu zarzutu z tego, iż skorzystał z materiału sprawy, jakim dysponował. Z opinii biegłego mgr inż. T. W. zaś jednoznacznie wynika, iż poszkodowany przyczynił się do wypadku poprzez to, że nie zachował wymaganej przepisami szczególnej ostrożności przy zbliżaniu się od przejścia dla pieszych i skrzyżowania co polegało na tym, że jechał z prędkością większą od dopuszczalnej. Odnośnie wysokości procentowej przyczynienia się zważyć należy, iż strona powodowa nie sformułowała, choćby w formie ewentualnej, swojego stanowiska w tej kwestii. Należy zważyć, iż wobec treści ugody w sprawie I C 536/10 oraz odpowiedzi na pozew w niniejszej sprawie, to na stronie powodowej ciążył obowiązek wykazania, iż stopień przyczynienia się poszkodowanego do wypadku był inny niż 50%. W ocenie Sądu Apelacyjnego okoliczności wypadku wynikające z treści opinii biegłego przemawiają za trafnością stanowiska Sądu Okręgowego.

Wobec powyższego Sąd Apelacyjny przyjmuje ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji za własne.

Zakres zaskarżenia obu apelacji dotyczy orzeczenia o żądaniach zadośćuczynienia, stąd poza zakresem zainteresowania Sądu drugiej instancji pozostaje prawidłowość stosowania art. 446 §3 k.c. przez Sąd Okręgowy. Żądanie apelacji strony pozwanej nie jest co prawda do końca precyzyjne, jednakże uzasadnienie nie pozostawia wątpliwości co do intencji skarżącego. Podobnie jest także odnośnie kwoty 5000 zł żądanej w apelacji strony powodowej na rzecz małoletniego powoda G. N., lecz i tu uzasadnienie wskazuje na roszczenie przewidziane art. 24 w zw. z art. 448 k.c.

Dla rozpoznania sprawy podstawową jest odpowiedź na pytanie o możliwość zasądzenia zadośćuczynienia za naruszenie relacji rodzinnej spowodowane śmiercią poszkodowanego, poprzez stosowanie art. 23 i 24 k.c w zw z art. 448 k.c. na rzecz członków jego rodziny.

Zgodnie z art. 23 k.c. dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Zasady ochrony dóbr osobistych przewiduje art. 24 k.c. zgodnie z którego §1 ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia,

dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.

Zasady przewidziane w kodeksie wyraża art. 448 k.c. stanowiący, iż w razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. Przepis art. 445 § 3 stosuje się.

Przyjmuje się także, iż przesłanką zasądzenia zadośćuczynienia jest także wina sprawcy.

Sąd Apelacyjny podziela pogląd, iż w stanie prawnym sprzed dnia 3 sierpnia 2008 r. spowodowanie śmierci osoby bliskiej mogło stanowić naruszenie dóbr osobistych najbliższych członków rodziny zmarłego i uzasadniać przyznanie im zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. Prawo do życia w rodzinie i utrzymania tego rodzaju więzi stanowi bowiem dobro osobiste członków rodziny i podlega ochronie na podstawie art. 23 i art. 24 k.c. Stanowisko to jest obecnie ugruntowane w judykaturze. Wyrażono je nie tylko w krytykowanej w apelacji strony pozwanej uchwale Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 r. sygn akt III CZP 76/10, lecz również w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2011 r. sygn akt III CZP 32/11 lub wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2012 r. sygn akt I CSK 314/11. Sąd Apelacyjny w pełni podziela wyrażone tam stanowisko. Podstawowy argument przeciwników możliwości traktowania więzi rodzinnych, jako dobra osobistego sprowadzał się do konstatacji, iż środki ochrony przysługują według prawa polskiego wyłącznie bezpośrednio poszkodowanym, tj. tym, przeciw którym skierowane było działanie sprawcze. Pośrednio poszkodowanym przysługują roszczenia jedynie w wypadkach wskazanych w ustawie art. 446 k.c. (porównaj Paweł Księżak, komentarz do art. 23 Kodeksu cywilnego na 5 czerwca 2009 r. nb 113). Podobnie wywodzi apelacja pozwanego gdzie podniesiono, iż dobro osobiste winno być skupione na człowieku i tym samym pojęcie to nie obejmuje sfery zewnętrznej, a zatem relacji z innymi osobami. Jednakże zasadnie Sąd Najwyższy zauważył w uchwale z dnia 13 lipca 2011 r. sygn akt III CZP 32/11, iż „nie może być kwestionowane, że ten sam czyn niedozwolony może wyrządzać krzywdę różnym osobom, źródłem krzywdy jest zatem czyn niedozwolony, którego następstwem jest śmierć. Krzywdą wyrządzoną zmarłemu jest utrata życia, dla osób mu bliskich zaś jest to naruszenie dobra osobistego poprzez zerwanie więzi emocjonalnej, szczególnie bliskiej w relacjach rodzinnych. Również więc osoba dochodząca ochrony na podstawie art. 448 k.c. może być poszkodowana bezpośrednio i dochodzić naprawienia własnej krzywdy, doznanej poprzez naruszenie jej własnego dobra osobistego”. Sugestie strony pozwanej co do braku winy sprawcy wypadku są oczywiście niezasadne (jego winę stwierdzono w wyroku karnym). Zważyć należy także, iż celem dodania art. 446§4 k.c. jest nie tylko potwierdzenie dopuszczalności dochodzenia zadośćuczynienia na podstawie norm obowiązujących przed wejściem w życie tego przepisu, ale także zawężenie kręgu osób uprawnionych na zasadzie art. 448 k.c. do zadośćuczynienia, jedynie do najbliższych członków rodziny.

Naruszenie dóbr osobistych ująć należy w kategoriach zobiektywizowanych, co nie przeczy także uwzględnianiu subiektywnych odczuć osoby żądającej ochrony. Jako obiektywne kryteria traktuje się oceny społeczne, wynikające z istniejącej świadomości prawnej, zasad współżycia społecznego i zasad moralnych, a także element pewnej typowej, przeciętnej reakcji, co uzasadnia ochronę tylko typowego interesu, a nie interesu ujętego indywidualistycznie (porównaj: Tomasz Sokołowski Komentarz do art. 24 Kodeksu cywilnego, system Lex). Oceny społeczne, świadomość prawna, zasady współżycia społecznego, ogólnie system ocen przypisywanych prawodawcy, podlegają zmianom w czasie. Uzasadnia to rekonstruowanie norm dostosowanych do aktualnych warunków, nawet z tych samych przepisów (wykładnia dynamiczna). W przypadku dóbr osobistych pozwala to na zmienianie otwartego katalogu przewidzianego art. 23 k.c., co do dóbr osobistych bezpośrednio w tym przepisie nie wymienionych.

Podstawową przesłanką niechęci do zasądzenia zadośćuczynienia członkom najbliższej rodziny zmarłego było przekonanie, iż zadośćuczynienie to stanowiłoby formę niemoralnego wzbogacenia spowodowanego śmiercią osoby bliskiej (porównaj: uchwała 7 sędziów SN sygn akt C 15/51 gdzie stwierdzono, iż zasądzenie zadośćuczynienia za krzywdę moralną na rzecz członków rodziny zmarłego należy uznać za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego). Przekonanie to doprowadziło także do tego, iż w kodeksie cywilnym nie znalazł się odpowiednik art. 166 k.z.

Jednakże obecnie tego rodzaju świadczenie nie budzi już sprzeciwu, wręcz jego brak może powodować negatywną ocenę społeczną. Praktyka sądowa, by zaradzić problemowi w sposób nieco rozszerzający traktowała art. 446 §3 k.c., (porównaj Wyrok SN z dnia 30 czerwca 2004 r. IV CK 445/03, wyrok SN z 5 października 2002 r. sygn akt II CKN 985/00). Ostatecznie w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 23 września 2005 r., sygn akt I ACa 554/05 wprost przyjęto, że szczególna więź rodziców z dzieckiem, przysługująca zarówno dziecku, jak i rodzicom w prawidłowo funkcjonującej rodzinie, zasługuje na status dobra osobistego, podlegającego ochronie prawnej przewidzianej w art. 24 § 1 k.c.

Podsumowując, zmiana ocen i postaw społeczeństwa w czasie, może wpływać na zmianę sposobu rozumienia tekstu aktu normatywnego, a odnośnie rozpoznania dobra osobistego jakim jest więź rodzinna, uzasadnia zmianę orzecznictwa sądowego.

Odnośnie wysokości zasądzzonego zadośćuczynienia.

W nauce prawa, w oparciu o judykaty Sądu Najwyższego sformułowano tezę, iż przy oznaczeniu zakresu wyrządzonej krzywdy za konieczne uważa się uwzględnienie: rodzaju naruszonego dobra, zakresu (natężenie i czas trwania) naruszenia, trwałości skutków naruszenia i stopnia ich uciążliwości, a także stopnia winy sprawcy i jego zachowania po dokonaniu naruszenia (por. Adam Olejniczak, Komentarz do art.445 Kodeksu cywilnego nb 15, system LEX). Ten sam Autor wskazuje, iż ustalenie krzywdy nie jest wyłączone w sytuacji, gdy z uwagi na okoliczności, zwłaszcza wiek i związany z nim poziom wrażliwości psychicznej, podmiot dotknięty naruszeniem dobra osobistego nie odczuwa jego skutków bądź odczuwa w znikomym stopniu (tamże nb 18). Jednakże w ocenie Sądu rozpoznającego sprawę rozmiar odczuwanych skutków naruszenia dobra osobistego, choć nie wyłącza zasądzenia zadośćuczynienia ma wpływ na jego rozmiar. Sąd Apelacyjny stoi na stanowisku, że zadośćuczynienie za doznaną krzywdę powinno uwzględniać cierpienia poszkodowanego przede wszystkim doznane w chwili zdarzenia powodującego szkodę. Na rozmiary negatywnych przeżyć psychicznych poszkodowanego wpływ ma jego świadomość, wrażliwość i stopień rozwoju. Jak zauważono w Wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2012 r. sygn akt I CSK 314/11 „nie każdą więź rodzinną niejako automatycznie należy zaliczyć do katalogu dóbr osobistych, lecz jedynie taką, której zerwanie powoduje ból, cierpienie, rodzi poczucie krzywdy. Osoba dochodząca roszczenia na podstawie art. 448 k.c. powinna zatem wykazać istnienie tego rodzaju więzi, stanowiącej jej dobro osobiste podlegające ochronie”. Istnienie więzi rodzinnej pomiędzy małoletnią S., a zmarłym w wypadku ojcem jest oczywiste i nie wymaga dowodu. Więzy między dzieckiem, a jego rodzicem należy do najbardziej podstawowych relacji międzyludzkich. Jednakże w ocenie Sądu Apelacyjnego w niniejszym składzie, młody wiek powódki (miała w chwili wypadku zaledwie dwa lata) uniemożliwił jej pełne uświadomienie sobie zaistniałego zdarzenia, co miało wpływ na intensywność cierpień. Jej więź z ojcem nie była zbudowana w sposób odpowiadający relacjom pomiędzy rodzicem, a dojrzałymi dziećmi. Jak wynika z materiału sprawy małoletnia powódka pamięta ojca przede wszystkim ze zdjęć. Skutki naruszenia dobra osobistego małoletniej są nieodwracalne - nigdy już nigdy nie będzie żyła w rodzinie w której jej ojciec będzie równocześnie mężem matki. Jednakże stopień uciążliwości tych skutków jest znacząco zmniejszony, gdyż pomoc w wychowaniu S. świadczy obecny mąż M. N. (1). Uwzględnić należy także 50% stopień przyczynienia się poszkodowanego do zajścia wypadku powodującego szkodę niemajątkową. Stąd oddalenie apelacji ponad kwotę 5000 zł. Sąd Apelacyjny nie znalazł okoliczności dla których stopień miarkowania odszkodowania na zasadzie art. 362 k.c. powinien być mniejszy niż 50%.

Podobnie jak podstawową relacją rodzinną, będącą dobrem osobistym, jest więź między rodzicami, a dzieckiem, jest nią również więź między małżonkami. Ból spowodowany śmiercią męża był z pewnością intensywny i długotrwały. Jednakże skutki krzywdy powódki mogą być i w niniejszym przypadku są w znacznym stopniu złagodzone, poprzez nawiązanie nowej relacji rodzinnej. Sąd Apelacyjny zważył, iż również w jej przypadku należy uwzględnić stopień przyczynienia się poszkodowanego, do spowodowania wypadku.

W przypadku małoletniego G., zauważyć trzeba, iż kwota 20 000 zł została dla niego zasądzona z tytułu uszczerbku na zdrowiu na zasadzie art. 23 i 448 k.c. przy uwzględnieniu 50% stopnia przyczynienia się do wypadku zmarłego w nim ojca. W pozwie żądano kwoty 20 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami za naruszenie dóbr osobistych i kwota ta została

przez Sąd Okręgowy uwzględniona. Sąd ten przyjął naruszenie dobra osobistego chłopca w postaci utraty zdrowia i spowodowanie tego stanu śmiercią ojca. Pogląd ten Sąd Apelacyjny podziela. Zgodnie z art. 383 k.p.c. w postępowaniu apelacyjnym nie można rozszerzyć żądania pozwu ani występować z nowymi roszczeniami. Żądanie zasądzenia kwoty 5000 zł w postępowaniu apelacyjnym może więc dotyczyć jedynie zakresu w jakim oddalono żądanie pozwu, odnośnie odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej. Tymczasem apelacja nie kwestionuje stanu faktycznego który był podstawą ustalenia sytuacji majątkowej powoda i w zasadzie nie zawiera argumentów odnoszących się do pogorszenia jego sytuacji życiowej. Rozszerzająca wykładnia art. 446 §3 k.c. nie jest zasadna w sytuacji, gdy podstawą zasądzenia zadośćuczynienia może być art. 446 §4 k.c. lub w odniesieniu do krzywd powstałych przed wejściem w życie tego przepisu art. 23 k.c. w zw. z 448 k.c. Zgłoszone żądanie zadośćuczynienia powinno uwzględniać całość krzywd wynikłych z jednego zdarzenia, a więc zarówno z tytułu rozstroju zdrowia, jak i zerwania więzi rodzinnej. Sąd podziela rozważania prawne Sądu Okręgowego odnośnie stosowania art. 446 §3 k.c. Wobec powyższego apelację małoletniego G. N. należało oddalić.

Częściowo uzasadniona jest apelacja co do terminu biegu roszczenia o odsetki. Roszczenia o odszkodowanie są roszczeniami bezterminowymi, które zgodnie z art. 455 k.c. powinny być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania. Zgodnie z art. 14 ust 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. z dnia 16 lipca 2003 r.) zakład ubezpieczeń wypłaca odszkodowanie w terminie 30 dni licząc od dnia złożenia przez poszkodowanego lub uprawnionego zawiadomienia o szkodzie. Zgłoszenie roszczenia stosownego odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej nastąpiło w piśmie z 21 lipca 2007 r. które wpłynęło do ubezpieczyciela 30 lipca 2007 r. Zgodnie z art. 14 ust 2 zd 1 w przypadku gdyby wyjaśnienie w terminie, o którym mowa w ust. 1, okoliczności niezbędnych do ustalenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń albo wysokości odszkodowania okazało się niemożliwe, odszkodowanie wypłaca się w terminie 14 dni od dnia, w którym przy zachowaniu należytej staranności wyjaśnienie tych okoliczności było możliwe, nie później jednak niż w terminie 90 dni od dnia złożenia zawiadomienia o szkodzie, chyba że ustalenie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń albo wysokości odszkodowania zależy od toczącego się postępowania karnego lub cywilnego. Ponieważ w niniejszej sprawie wpływ na ustalenie odpowiedzialności miał wynik sprawy karnej, ustalenie odszkodowania winno nastąpić najpóźniej w terminie trzech miesięcy od wydania w niej wyroku tj. od 25 lutego 2008 r. Ponieważ ubezpieczyciel uznał swoją odpowiedzialność z tego tytułu 21 maja 2008 r., od tego dnia należą się odsetki, stąd ich zasądzenie od tej daty, dla roszczeń przewidzianych art. 446 §3 k.c.

Odnośnie roszczeń o zadośćuczynienie, również w stosunku do nich stosuje się art. 455 k.c. Jednakże po raz pierwszy zostały one zgłoszone ubezpieczycielowi w pozwie. Zgłoszenie roszczenia dokonane 21 lipca 2007 r. zawierało tylko żądania odszkodowania majątkowego. Pozew w niniejszej sprawie doręczono pozwanemu 24 października 2010 r. i od dnia następnego należą się odsetki. Zauważyć należy, że do roszczeń z tytułu zadośćuczynienia nie stosuje się art. 363§3, gdyż szkoda (krzywda) zaistniała w dobrach dla których nie ustala się cen, choć zadośćuczynienie wypłacane jest w pieniądzu (porównaj: Adam Olejniczak, komentarz do art. 363 Kodeksu cywilnego nb 7, system LEX). W przypadku kwoty 20 000 zł zasądzonej przez Sąd Okręgowy nie można więc mówić o nieusprawiedliwionej podwójnej waloryzacji szkody, gdyż mechanizmu odsetkowego oraz mechanizmu ustalania cen z daty aktualnej na chwilę ustalania odszkodowania, nie stosuje się tutaj łącznie. Uzasadnia to datę początkową biegu terminu wymagalności odsetek z tytułu zadośćuczynienia.

Ze względu na powyższe na zasadzie art. 385 k.p.c. oraz 386 §1 k.p.c. Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania przed sądem pierwszej instancji orzeczono na zasadzie art. 100 k.p.c. uznając, że zmiana wyroku przez Sąd Apelacyjny nie jest na tyle istotna, by uzasadniać zmianę orzeczenia o kosztach postępowania przed Sądem pierwszej instancji.

O kosztach postępowania odwoławczego orzeczono na zasadzie art. 100 k.p.c. przyjmując, że powodowie wygrali w ¼ a apelacja pozwanego nie została uwzględniona .

/-/ Jacek Nowicki /-/ Hanna Małaniuk /-/ Waldemar Kryślak